

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 05.10.2005, sp. zn. 35 Odo 653/2004, ECLI:CZ:NS:2005:35.ODO.653.2004.1

Číslo: 84/2006

Právní věta: Na základě smlouvy o prodeji podniku dochází k přechodu závazků souvisejících s prodáváním podnikem z prodávajícího na kupujícího ze zákona, i když tyto závazky nejsou ve smlouvě identifikovány. Zajištění takových závazků trvá, i když třetí osoby nedaly souhlas ke změně v osobě dlužníka.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 05.10.2005

Spisová značka: 35 Odo 653/2004

Číslo rozhodnutí: 84

Číslo sešitu: 9

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Smlouva o prodeji podniku

Předpisy: § 476 předpisu č. 513/1991Sb.

§ 477 předpisu č. 513/1991Sb.

§ 59 předpisu č. 513/1991Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

V r c h n í s o u d v P r a z e r o z s u d k e m z e d n e 1 1 . 3 . 2 0 0 4 p o t v r d i l r o z s u d e k z e d n e 2 7 . 1 1 . 2 0 0 2 , j í m ŝ M ě s t s k ý s o u d v P r a z e z a m í t l ŝ a l o b u , a b y z e s o u p i s u k o n k u r s n í p o d s t a t y ú p a d k y n ě H . , s . r . o . , b y l y v y l o u č e n y n e m o v i t o s t i , a t o d ů m č . p . 4 1 2 - o s t . s t a v . o b j e k t s t o j í c í n a p o z e m k u č . p a r c e l n í s t . 4 8 9 - z a s t a v ě n á p l o c h a a p o z e m e k č . p a r c e l n í s t . 4 8 9 - z a s t a v ě n á p l o c h a o v ý m ě ř e 2 7 2 m 2 v k a t a s t r á l n í m ú z e m í a o b c i D . , z a p s a n é u K a t a s t r á l n í h o ú ř a d u v P . n a l i s t u v l a s t n i c t v í č . 2 3 1 6 p r o o b e c a k a t a s t r á l n í ú z e m í D . (d á l e j e n „ s p o r n é n e m o v i t o s t i “) , a ŝ á d n ě m u z ú č a s t n í k ů n e p ř i z n a l p r á v o n a n á h r a d u n á k l a d ů ř í z e n í (v ý r o k I .) a r o z h o d l o n á h r a d ě n á k l a d ů o d v o l a c í h o ř í z e n í (v ý r o k I I .) .

V odůvodnění rozsudku odvolací soud zejména uvedl, že žalobkyně se domáhala vyloučení sporných nemovitostí ze soupisu konkursní podstaty úpadkyně, přičemž tvrdila, že:

1) je vlastníci sporných nemovitostí zatížených zástavním právem vloženým do katastru nemovitostí podle zástavní smlouvy ze dne 19. 6. 1995, k zajištění pohledávky zástavní věřitelky I., a. s., vůči R. M. ve výši 52 844 622 Kč, ze smlouvy o převzetí směnečného rukojemství č. 21952018, ze dne 19. 6. 1995;

2) dne 23. 4. 1996 uzavřel R. M. s pozdější úpadkyní H., s. r. o. (dále jen „pozdější úpadkyně“),

smlouvu o vkladu podniku, podle které do společnosti ve smyslu ustanovení § 59 odst. 3 a § 476 a násl. obchodního zákoníku ve znění účinném do 30. 6. 1996, vložil svůj podnik „C. B.“ (včetně s tímto podnikem souvisejícího závazku vzniklého plněním I., a. s., dle výše uvedené smlouvy o převzetí směnečného rukojemství v částce 52 844 622 Kč) jako nepeněžitý vklad;

3) nedala souhlas ke změně v osobě dlužníka.

Argumentaci žalobkyně, že zástavní právo zaniklo zároveň s účinností smlouvy o vkladu podniku, založenou na aplikaci ustanovení § 532 obč. zák. a absenci souhlasu žalobkyně se změnou v osobě dlužníka (jde o změnu, k níž došlo vkladem podniku R. M. do základního jmění pozdější úpadkyně), neshledal odvolací soud důvodnou. Odvolací soud zdůraznil, že v případě smlouvy o prodeji podniku obecně platí, že k přechodu všech práv a závazků (s podnikem souvisejících) z prodávajícího na kupujícího dochází ze zákona, aniž by smluvní strany nebo třetí osoby musely uskutečnit další právní úkony. Odkazuje na ustanovení § 477 odst. 3 obch. zák., podle něhož se k přechodu závazků nevyžaduje souhlas věřitele a prodávající ručí za splnění převedených závazků kupujícím, odvolací soud uzavřel, že toto ustanovení představuje odchylku od obecné úpravy převzetí dluhu obsažené v ustanoveních § 531 odst. 1 a § 532 obč. zák.

Vložil-li R. M. podle ustanovení § 59 odst. 3 obch. zák. podnik do základního jmění pozdější úpadkyně, přešel na nabyvatelku i závazek R. M., který mu „měl vzniknout ze smlouvy o převzetí směnečného rukojemství“ (za splnění podmínky, že I., a. s., za něj plnila, kterážto skutečnost nebyla mezi účastníky sporná). Pohledávku v částce 52 844 622 Kč přihlásila I., a. s., do konkursu na majetek úpadkyně s tím, že na úpadkyni v důsledku vkladu podniku R. M. přešel závazek k její úhradě.

Protože podle přesvědčení odvolacího soudu v důsledku výše popsané změny v osobě dlužníka nedošlo k zániku zástavního práva a žalobkyně výzvě žalované, aby vyplatila ve prospěch konkursní podstaty zajištěnou pohledávku (přihlášenou věřitelkou I., a. s., do konkursu vedeného na majetek úpadkyně v částce 52 844 622 Kč) nebo aby ve stejné lhůtě složila cenu věci, kterou je pohledávka zajištěna, nevyhověla, shledal postup žalované, která sporné nemovitosti sepsala do soupisu majetku konkursní podstaty (při splnění předpokladů vyžadovaných ustanovením § 27 odst. 5 zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání – dále jen „ZKV“) po právu.

Proti rozhodnutí odvolacího soudu podala žalobkyně dovolání, odkazujíc co do jeho přípustnosti na ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. a co do důvodů na ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř., jehož prostřednictvím zpochybňuje správnost právního posouzení věci odvolacím soudem.

Zásadní právní význam rozhodnutí odvolacího soudu dovolatelka spatřuje v řešení otázky, zda při prodeji podniku podle ustanovení § 476 a následujících obch. zák. (popř. při vkladu podniku podle ustanovení § 59 obch. zák.) lze v souvislosti s přechodem závazku zajištěného třetí osobou použít ustanovení § 532 obč. zák.

Poukazujíc na závěr formulovaný v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2003, sp. zn. 30 Cdo 465/2002, že je nezbytné aplikovat ustanovení § 532 obč. zák. i na přechod závazků, k němuž dochází na základě smlouvy o prodeji (vkladu) podniku, dovolatelka shledává právní posouzení věci odvolacím soudem nesprávným.

To, že ustanovení § 477 obch. zák. je kogentní, v žádném případě – podle názoru dovolatelky – neodůvodňuje vyloučení aplikace ustanovení § 532 obč. zák., když rozhodující je nikoliv kogentnost úpravy, nýbrž její komplexnost, přičemž ustanovení § 477 odst. 3 obch. zák. nepochybně komplexní úpravu změny v osobě dlužníka neobsahuje. Důvodem, pro který by nebylo užití ustanovení § 532 obč. zák. možné, není ani vztah obchodního zákoníku vůči zákoníku občanskému, když z ustanovení §

1 odst. 2 obch. zák. nutnost aplikace ustanovení § 532 obč. zák. nepochybně vyplývá.

Proto dovolatelka požaduje, aby Nejvyšší soud rozsudek odvolacího soudu zrušil.

Žalovaná považuje rozhodnutí odvolacího soudu za věcně správné.

Tříčlenný senát. č. 29, který měl podle rozvrhu práce Nejvyššího soudu dovolání projednat a rozhodnout o něm, dospěl při řešení otázky, zda při prodeji podniku (§ 476 obch. zák.), popř. při vkladu podniku (§ 59 obch. zák.) je k trvání zajištění dluhu poskytnutého třetí osobou nutný souhlas této osoby se změnou v osobě dlužníka (§ 532 obč. zák.), k odlišnému právnímu názoru, než jaký byl vyjádřen v rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2003, sp. zn. 30 Cdo 465/2002. V souladu s ustanovením § 20 odst. 1, věty první, zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, postoupil proto věc velkému senátu obchodního kolegia. Velký senát obchodního kolegia věc projednal a rozhodl o ní v souladu s ustanoveními § 19 a § 20 odst. 1 posledně označeného zákona.

Dovolání shledává Nejvyšší soud přípustným podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř.

N e j v y š š í s o u d dovolání zamítl.

Z o d ů v o d n ě n í :

Zásadní právní význam rozhodnutí odvolacího soudu Nejvyšší soud spatřuje - a potud má dovolání za přípustné - v řešení otázky, zda zajištění dluhu (v projednávané věci zástavní právo) poskytnuté třetí osobou nadále trvá i tehdy, nedá-li tato osoba souhlas se změnou v osobě dlužníka, ke které došlo v důsledku smlouvy o prodeji (popř. vkladu) podniku.

Jelikož vady řízení, k nimž odvolací soud přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nebyly dovoláním namítány a z obsahu spisu se nepodávají, přezkoumal Nejvyšší soud - v hranicích právních otázek formulovaných dovoláním - zejména správnost právního posouzení věci odvolacím soudem.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice právně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Pro právní posouzení věci jsou rozhodné především skutkové závěry, podle kterých:

1)žalobkyně je vlastníci sporných nemovitostí;

2)R. M. uzavřel s I., a. s., 19. 6. 1995 smlouvu o převzetí směnečného rukojemství, v níž se banka zavázala převzít směnečné rukojemství za směnku vystavenou téhož dne ve prospěch S. Bank L. na částku 2 344 794 CHF (v přepočtu 52 844 622 Kč), kterou následně věřiteli zaplatila;

3)žalobkyně (zástavní dlužnice) uzavřela s I., a. s. (zástavní věřitelkou), 19. 6. 1995 zástavní smlouvu k zajištění pohledávky zástavní věřitelky ve výši 52 844 622 Kč vzniklé dle shora uvedené smlouvy o převzetí směnečného rukojemství a příslušný katastrální úřad provedl na základě této zástavní smlouvy zápis vkladu zástavního práva do katastru nemovitostí dne 21. 6. 1995, s právními účinky vkladu ke dni 20. 6. 1995;

4)R. M. uzavřel s H., s. r. o., 23. 4. 1996 smlouvu o vkladu podniku C. B., se kterým zajištěný závazek souvisel;

5) správkyňě konkursní podstaty úpadkyně H., s. r. o. (na jejíž majetek byl usnesením Krajského obchodního soudu v Praze ze dne 13. 9. 1999, prohlášen konkurs), sepsala zastavené nemovitosti do konkursní podstaty úpadkyně;

6) konkursní (a současně zástavní) věřitelka přihlásila do konkursu zajištěnou pohledávku a zároveň uplatnila právo na oddělené uspokojení;

7) dopisem ze dne 28. 5. 2000 správkyňě konkursní podstaty informovala žalobkyni o tom, že její nemovitosti jsou zatíženy zástavním právem pro pohledávky za úpadkyní, a vyzvala ji, aby ve prospěch konkursní podstaty ve lhůtě třiceti dnů vyplatila zajištěnou pohledávku ve výši 52 844 622 Kč nebo uhradila cenu sporných nemovitostí;

8) vylučovací žaloba byla žalobkyní podána 9. 3. 2001, tj. ve lhůtě stanovené usnesením Městského soudu v Praze ze dne 8. 2. 2001.

Jelikož konkurs na majetek dlužnice byl prohlášen 13. 9. 1999 a k soupisu sporných nemovitostí do konkursní podstaty došlo v září 2000 (viz skutkové zjištění učiněné soudem prvního stupně z dopisu žalované ze dne 18. 9. 2000), založil Nejvyšší soud své další úvahy především na výkladu ustanovení § 19 a § 27 odst. 5 zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění zákonů č. 122/1993 Sb., č. 42/1994 Sb., č. 74/1994 Sb., č. 117/1994 Sb., č. 156/1994 Sb., č. 224/1994 Sb., č. 84/1995 Sb., č. 94/1996 Sb., č. 151/1997 Sb., č. 12/1998 Sb., č. 27/2000 Sb., č. 105/2000 Sb. a č. 227/1990 Sb.

Se zřetelem k datu uzavření smlouvy o vkladu podniku (23. 4. 1996) je pro další úvahy Nejvyššího soudu dále rozhodující výklad ustanovení § 59 a § 476 a násl. obch. zák. a ustanovení § 531 a § 532 obč. zák., ve znění účinném k tomuto datu.

Podle ustanovení § 19 ZKV, jsou-li pochybnosti, zda věc, právo nebo jiná majetková hodnota náleží do podstaty, zapíše se do soupisu podstaty s poznámkou o nárocích uplatněných jinými osobami anebo s poznámkou o jiných důvodech, které zpochybňují zařazení věci, práva nebo jiné majetkové hodnoty do soupisu (odstavec 1). Soud uloží tomu, kdo uplatňuje, že věc, právo nebo jiná majetková hodnota neměla být do soupisu zařazena, aby ve lhůtě určené soudem podal žalobu proti správci. V případě, že žaloba není včas podána, má se za to, že věc, právo nebo jiná majetková hodnota je do soupisu pojata oprávněně (odstavec 2).

K předpokladům, za nichž může soud vyhovět žalobě o vyloučení věci ze soupisu majetku konkursní podstaty (excindační žalobě), patří, že:

1) věc byla správcem konkursní podstaty příslušného úpadce vskutku pojata do soupisu majetku konkursní podstaty;

2) excindační žaloba podaná osobou odlišnou od úpadce došla soudu nejpozději posledního dne lhůty určené této osobě k podání žaloby výzvou soudu, který konkurs prohlásil;

3) žalovaným je správce konkursní podstaty (§ 19 odst. 2, věta druhá, ZKV);

4) v době, kdy soud rozhoduje o vyloučení věci (§ 154 odst. 1 o. s. ř.), trvají účinky konkursu a věc je nadále sepsána v konkursní podstatě (nebyla v mezidobí ze soupisu majetku konkursní podstaty vyloučena);

5) osoba, která se domáhá vyloučení věci ze soupisu, prokázala nejen to, že věc neměla (nebo ke dni rozhodnutí o žalobě již nemá být do soupisu zařazena), nýbrž i to, že právo, které vylučovalo zařazení věci do soupisu majetku konkursní podstaty, svědčí jí (srov. rozsudky Nejvyššího soudu uveřejněné pod čísly 58/1998 a 67/2002 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, jakož i rozsudek Nejvyššího

soudu uveřejněný pod číslem 9/2005 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Pro výsledek dovolacího řízení je tak určující, zda je dána poslední z vypočtených podmínek, konkrétně, že věc neměla být do soupisu zařazena proto, že zástavní právo ke sporným nemovitostem zaniklo, když o splnění zbývajících podmínek účastníci řízení ani soudy nižších stupňů pochybnosti neměli.

Podle ustanovení § 59 obch. zák. vkladem společníka je souhrn peněžních prostředků a jiných penězi ocenitelných hodnot, které se společník zavazuje vložit do společnosti a podílet se jím na výsledku podnikání společnosti (odstavec 1). Jestliže je vkládán podnik či jeho část, použijí se, pokud se týče přechodu práv a povinností, přiměřeně ustanovení o smlouvě o prodeji podniku (odstavec 2).

Smlouvou o prodeji podniku se prodávající zavazuje převést na kupujícího vlastnické právo k věcem, jiná práva a jiné majetkové hodnoty, jež slouží provozování podniku, a kupující se zavazuje převzít závazky prodávajícího související s podnikem a zaplatit kupní cenu (§ 476 odst. 1 obch. zák.). Na kupujícího přecházejí všechna práva a závazky, na které se prodej vztahuje. K přechodu závazku se nevyžaduje souhlas věřitele, prodávající však ručí za splnění převedených závazků kupujícím (§ 477 odst. 1 a 3 obch. zák.).

K řešení otázky, pro kterou shledal Nejvyšší soud dovolání přípustným, přistupuje právní teorie ze dvou rozdílných pozic.

Podle první z nich je ustanovení § 532 obč. zák. aplikovatelné, s ohledem na ustanovení § 1 odst. 2 obch. zák., i na prodej podniku, s tím, že věřitel má k dispozici ochranu poskytnutou v ustanovení § 478 obch. zák. (tj. má právo domáhat se u soudu určení, že vůči němu je převod závazku prodávajícího na kupujícího neúčinný). Východiskem této koncepce pak je, že právním důvodem přechodu závazku je smlouva (§ 476 obch. zák.), a nastává-li přechod některých práv a povinností bez ohledu na vůli stran, je to jenom s ohledem na kogentní právní normu (§ 477 obch. zák.), která stanoví obsah závazku (srov. např. Pelikánová, I., Komentář k obchodnímu zákoníku, 4. díl, Linde Praha, a. s., 1997, str. 298 a 308).

V souladu s tímto názorem posoudil Nejvyšší soud věc v rozsudku ze dne 11. 12. 2003, sp. zn. 30 Cdo 465/2002, kde dospěl k závěru, podle něhož kogentní povaha ustanovení § 477 obch. zák. neznamená, že by k přechodu práv a povinností, na které se prodej podniku vztahuje, docházelo ze zákona, když podkladem tohoto přechodu je právě příslušná smlouva o prodeji podniku. Protože obchodní zákoník (zejména jeho § 477 odst. 3, který stanoví, že k přechodu závazků se nevyžaduje souhlas věřitele) neobsahuje zvláštní úpravu, je i na změnu v osobě dlužníka, k níž dochází v důsledku smlouvy o prodeji podniku, aplikovatelné ustanovení § 532 obč. zák. Neprojeví-li třetí osoby, poskytující zajištění dluhu, se změnou v osobě dlužníka souhlas, nelze mít za to, že by takovéto původní zajištění závazku nadále trvalo. Ochranu věřiteli, jehož postavení se může v důsledku zániku zajištění závazku podstatně zhoršit, přitom poskytuje ustanovení § 478 obch. zák., přičemž je na věřiteli, zda této možnosti využije.

Opačný názor pak vychází z předpokladu, že přechod všech práv a závazků z prodávajícího na kupujícího (§ 477 odst. 1 obch. zák.) nastává ze zákona, přičemž osobám, které poskytují zajištění závazku, je prodávající povinen podat zprávu o přechodu zajištěného závazku (srov. např. Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 9. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 1126). K závěru, že by obchodní zákoník (jeho ustanovení § 477 odst. 2) podřizuje přechod pohledávek režimu jejich postoupení, z jeho znění vyplývá, že tím není dotčen princip přechodu práv a závazků, týkajících se prodávajícího podniku, přímo ze zákona, pak dospívá rovněž Kopáč, L. v díle Obchodní kontrakty, II. díl, Prospektrum, Praha, 1994, str. 454.

Podstatnými částmi smluvního typu upraveného v ustanovení § 476 obch. zák. (smlouvy o prodeji podniku) je závazek prodávajícího převést na kupujícího vlastnické právo k věcem, jiná práva a jiné majetkové hodnoty, jež slouží provozování podniku, a závazek kupujícího převzít závazky prodávajícího související s podnikem a zaplatit kupní cenu (v rozhodovací praxi srov. např. rozhodnutí uveřejněné pod číslem 30/1997 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Obchodní zákoník tudíž k tomu, aby šlo o smlouvu o prodeji podniku, nevyžaduje, aby závazky, které se kupující zavazuje převzít, byly ve smlouvě konkretizovány, přičemž specifikace těchto závazků není ani podmínkou platnosti takové smlouvy. Na kupujícího tak - bez ohledu na to, zda smlouva výčet závazků obsahuje či nikoliv - přecházejí všechny závazky, které s prodáváním podnikem souvisejí.

K přechodu všech závazků souvisejících s prodáváním podnikem z prodávajícího na kupujícího pak dochází v intencích ustanovení § 477 odst. 1 obch. zák. ze zákona, aniž by současně bylo nutné tyto závazky jakkoliv ve smlouvě zmiňovat či jinak identifikovat.

Dochází-li v důsledku smlouvy o prodeji podniku k přechodu závazků ze zákona, nelze na takový přechod závazku aplikovat ani ustanovení § 532 obč. zák., jelikož toto ustanovení se uplatní pouze při převzetí dluhu na základě dohody s dlužníkem (§ 531 odst. 1 obč. zák.), a nikoliv v případě přechodu závazku, k němuž dochází ze zákona.

Za nepřipadnou Nejvyšší soud považuje rovněž argumentaci o zhoršení postavení osoby, jež zajišťuje splnění závazku prodávajícího (v daném případě postavení zástavního dlužníka), v důsledku změny v osobě obligačního dlužníka.

Ve smyslu ustanovení § 477 odst. 3 obch. zák. totiž prodávající ručí za splnění převedených závazků kupujícím (a tento ručitelský závazek trvá i v případě, že kupující podnik dále převede - viz závěry formulované v rozhodnutí uveřejněném pod číslem 17/2004 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek), a co do důvěry zástavního dlužníka v osobu, jejíž závazek zajistil, včetně její ochoty, možnosti a schopnosti tento závazek splnit, tak nedochází k žádným změnám.

Jelikož právní posouzení věci odvolacím soudem je správné a dovolatelem uplatněný dovolací důvod není dán, Nejvyšší soud dovolání jako nedůvodné zamítl (§ 243b odst. 2, část věty před středníkem, o. s. ř.).